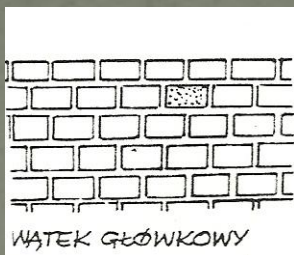

Wiązania cegieł w grudziądzkich zabytkach architektury średniowiecznej

Opracował Marek Szajerka
Koło Miłośników Dziejów Grudziądza
Wrzesień 2014

Wprowadzenie

- W zabytkach architektury średniowiecznej Grudziądza można zobaczyć różnorodność wiązań cegieł. Niejednokrotnie zastosowanie tych wiązań jest w sprzeczności z przyjętą, późną datacją budowy danych obiektów, koniec XIII w. – 1 połowa XIV w. Dlatego warto pokazać te obiekty i zastosowane tam wiązania cegieł, powiązania cegieł z kamieniem. Ciekawe mogą tu być anomalie, związane z murami obronnymi miasta, datowanymi na wiek XIV. Niektóre z wiązań nie powinny w grudziądzkich murach obronnych występować, dotyczy to wiązań główkowego i wozówkowego.

Wątek główkowy

- W wątku główkowym, w licu muru widoczne są tylko same główki cegieł. Wg poglądu J. Widawskiego z 1973 r. w murach obronnych stosowano przeważnie wątek gotycki. Wątek wozówkowy był w najstarszych murach obronnych z XIII w. Nie wspomina, by w przypadku murów obronnych stosowano wątki główkowy i wozówkowy. Nie ma reguł bez wyjątków. W Grudziądzu mamy przykłady zastosowania wątków główkowego i wozówkowego w murach obronnych. Szczególnie w licznych miejscach występuje wątek główkowy.

Ul. Murowa 16. Dawny mur obronny wykorzystany wtórnie jako ściana domu mieszkalnego.

Ul. Murowa. Północny odcinek muru

- Widoczna na zdjęciu ściana jest w pobliżu furty, zwanej na planie katastralnym z 1772 r. Rondlem a X. Froelich nazywał ją Bramą Rawelinową. Użyłem tu spolszczonej wersji nazwy.

Mur obronny od strony ul. Tkackiej

Wiązanie główkowe na ścianie Baszty Złodziejskiej. Fot z lat 90 XX w.

- W ratuszu, odnotowanym dopiero w l. 90 XVI w. nie było więzienia. Więzienie miejskie mieściło się w Baszcie Złodziejskiej przy ul. Murowej.

Mur szyi Bramy Wodnej.

Mur pochodzi zapewne z pierwszego o etapu budowy bramy , gdy była bramą w murze, o szerokości prześwitu ok. 6,7 m. Fot z ok. 1997 r.

Zapewne pozostałość wcześniejszej ściany Bramy Toruńskiej.

Ścianą bramy rozebranej w 2 poł. XIX w. jest ściana budynku ośrodka zdrowia. Widoczny fragment odpowiada położeniu najstarszego fragmentu przęsła mostu. Podobnie jest z fragmentem szyi Bramy Wodnej.

„Prymitywne” wiązanie główkowe, *opus rusticum*, prawdopodobnie z ok. 1222 r. Mur pozostałością stróży księcia Leszka Białego, pozostałość po wyprawie krzyżowej do Prus.

Piwnica przy Murowej 24/Mickiewicza 3

- Dla potrzeb tej prelekcji wprowadziłem określenie prymitywnego wiązania główkowego. Takie wiązanie występuje w murze obronnym, wewnętrznym, zachowanym w w piwnicy kamienicy przy ul. Murowej 24. Ten mur kontrastuje z murem zewnętrznym, w wątku gotyckim. Za tak niedbałe wykonanie muru, jego budowniczy mógł zostać skazany na dotkliwą karę cielesną.

„Prymitywne” wiązanie główkowe.
Murowa 24/Mickiewicza 3

Furta w piwnicy kamienicy przy ul. Mickiewicza 1.

Mickiewicza 3/Murowa 2. Parcham

Wiązanie wozówkowe

- Wiązanie wozówkowe, z uwagi na możliwość wykonania bardzo cienkiego muru, na szerokość cegły, bez możliwości ich powiązania w grubszym murze nie jest wymieniane, jako stosowane w murach obronnych. Taki jednak przykład zastosowania tego wiązania w murze przedzamcza jest w Grudziądzu. Obecnie jest on w sieni kamienicy przy ul. Kościelnej 31. Najbardziej popularne jest wykorzystanie tego wiązania przy budowie sklepień kolebkowych.

Wiązanie wozówkowe. Ul. Kościelna 31

Kościelna 31. Wiązanie wozówkowe, jako wypełnienie konstrukcji pruskiego muru.

Wiązanie wozówkowe w sklepieniu. Ul. Kościelna 31

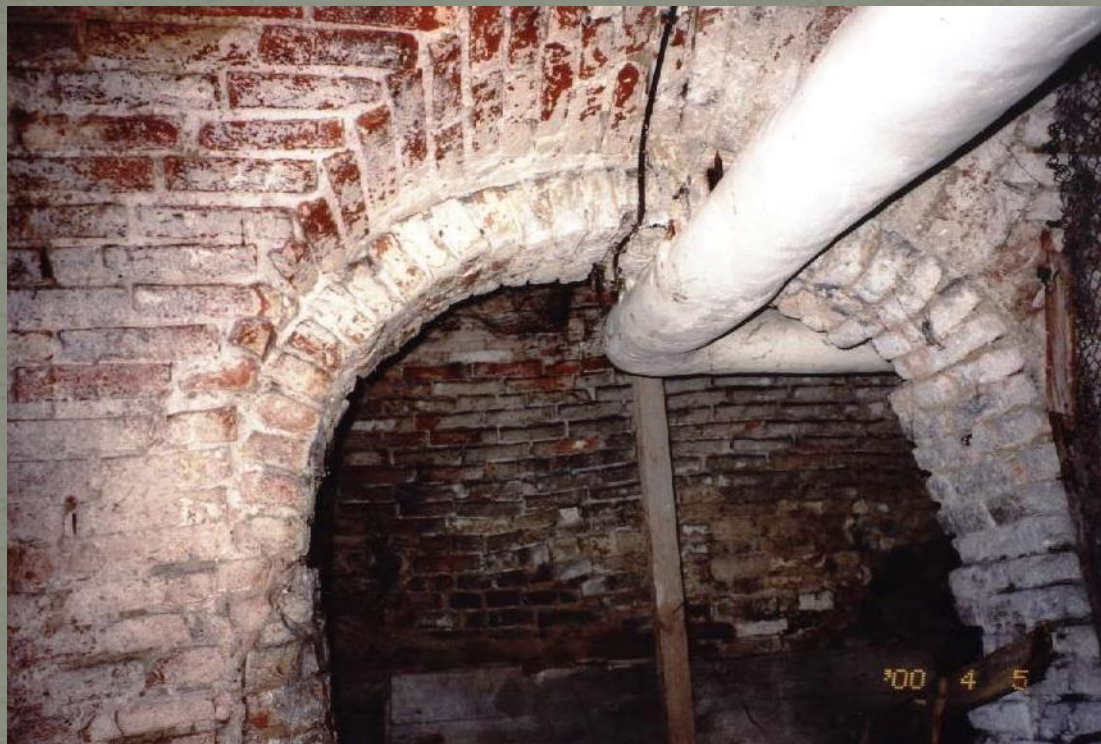
Wiązanie wozówkowe jako oblicowanie kamiennego muru. Ul. Kościelna 31

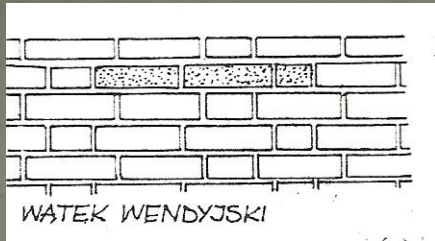

Wiązanie wozówkowe. Kościół Świętego Ducha

Wiązanie wozówkowe. Stajnie kościelne przy ul. Kościelnej 10.

Wiązanie wendyjskie

- Wiązanie wendyjskie charakteryzuje się ułożeniem obok siebie dwóch wozówek, rozdzielonych główką. Rozróżnianie wiązań wendyjskiego i polskiego (gotyckiego), stanowiło o uznaniu danej budowli na terenie państwa krzyżackiego, czy pochodzi z XIII, czy z XIV w. Za punkt odniesienia w latach 90 XIX w. uznano Toruń. Tak jest właściwie nadal w przypadku datacji obiektów w Grudziądzu wg katalogu zabytków nieruchomych.
- Wg obiegowej, stereotypowej opinii naukowej przed Toruniem, wcześniej, (w XIII w.) nie powinno być nigdzie indziej wątku gotyckiego. Chyba najbardziej traci na tym Grudziądz. Ranga jego zabytków jest dosłownie obniżona, jako mało istotna dla historii architektury.

Wątek wendyjski w murach obronnych. Mur przy ul. Tkackiej, strona północna.

- Mury obronne Grudziądza oficjalnie pochodzą z XIV w. Są w nich przykłady zastosowania wiązania wendyjskiego, które było podstawą zaszeregowania murów obronnych w innych miastach, jako pochodzących z XIII w.

Brama Wodna, kwalifikowana, jako pochodząca z XIV w.

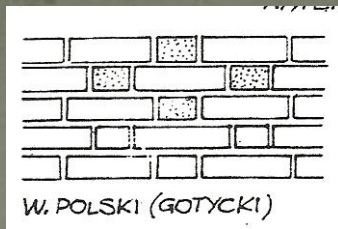
- Na uwagę na tym zdjęciu zasługuje też relikw najstarszej formy wykusza – nosowego.
- Więźnię wendyjskie jest lepiej udokumentowane na fotografiach z okresu międzywojennego.

Baszta Katowska

Wiązanie wendyjskie od strony
wewnętrznej

Baszta Katowska z pręgierzem.
W czasach nowożytnych
najwyższa baszta w mieście.

Wiązanie gotyckie

- Wiązanie polskie (gotyckie). Wg poglądu wypracowanego pod koniec XIX w. przyjmowano, że pierwszy raz zastosowano je przy budowie kościoła św. Jakuba w Toruniu, powstałego w l. 1309-1340 (datacja wg M. Kutznera).
- W. Żenczykowski dołożył jeszcze pogląd, iż wiązanie to wynaleziono w XIV w., ponieważ lepiej wiązało mury w opus emplectum, gdzie okładziny ceglane pełniły funkcję szalunku dla wykonania rdzenia muru z kamienia, gruzu ceglanego, zmieszanego z zaprawą wapienną, itp.
- W Grudziądzu, dla obiektów datowanych na XIII w. mamy ewidentne zaprzeczenie tych dwóch utartych poglądów, funkcjonujących w opracowaniach naukowych.

Kościół św. Mikołaja , prezbiterium z XIII w., dwa wiązania w ścianie o grubości ok. 1,2-1,3 m.

Wiązanie wendyjskie
na zewnątrz prezbiterium

Wiązanie gotyckie od środka,
pod tynk. Tu na ścianie z
najstarszą formą empory
prezbiterialnej, unikatem na
terenie państwa krzyżackiego.

Gotyk polski w pełnym murze ceglanym

- Zaprzeczeniem poglądu, że wiązanie polskie wynaleziono w związku z oblicowaniem ścian jest mur na przedzamczu. Ma on ok. 2 m grubości. Przy jego budowie zastosowano wątek polski. Mur jest z pełnej cegły.

Kościół św. Mikołaja- dwa wątki wendyjski i gotycki jednocześnie

- Na ścianie południowej wieży, od środka występują jednocześnie wątki wendyjski i gotyk polski.
- Wg obowiązującej datacji ta część kościoła pochodzi z XIV-XV w.

Przejście od wiązania wendyjskiego do gotyku polskiego

- Styl gotycki nie nastąpił w drodze rewolucji od stylu romańskiego a w wyniku ewolucji technik budowlanych. Tę ewolucję, która dokonała się m.in. W XIII w., można zaobserwować w dawnych pomieszczeniach parterowych, obecnie piwnicy piwiarni przy ul. Wieżowej 2.
- Jest to niewątpliwie perła świeckiej architektury średniowiecznej w Grudziądzu. Biorąc pod uwagę rozmiary cegieł, (identyczne z tymi, zastosowanymi przy budowie muru obronnego zamku od strony wschodniej, przy budowie Zamku Wysokiego, kościoła św. Mikołaja), budowla ta pochodzi z XIII w.
- Jako indywidualny obiekt, ten zabytek architektury nie figuruje w rejestrze zabytków nieruchomych.

Ściana z wątkiem wendyjskim, wnękami oświetleniowymi, przed rozbudową zapewne z oknami o cechach romańskich.

Wiązanie gotyckie, po rozbudowie pomieszczeń w XIII-XIV w.

Pozostałość po dawnej kuchni ze śrubami od mocowania okapu. Ściana ma grubość ok. 2 m.

Stan w 2014 r.

Stan w 2014 r.

Pozostałość po dawnej kuchni ze śrubami od mocowania okapu. Ściana ma grubość ok. 2 m. Stan pod koniec lat 90 XX w.

Łuk odciążający na ścianie zachodniej

Stan w 2000 r.

Stan w 2014 r.

Łuk odciążający na ścianie zachodniej. Stan w 2014 r.

- Ten łuk budził bardzo duże zaniepokojenie oglądających go archeologów dr Krystyny Białoskórskiej z PAN, (badaczki cysterskiego klasztoru w Wąchocku) oraz dr. Antoniego J. Pawłowskiego. Byli zgodni w opinii, że to jeden z najcenniejszych elementów architektonicznych tego pomieszczenia.

Brama kamienna między posesjami.

Ul. Szewska 5. Zapewne jest ona również może
pochodzić z XIII w.

Zdjęcie z lat 90 XX w.

Zdjęcie z 2 dekady XXI w.

